

Dalibor Brozović
Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

Sociolingvistika prema genetskoj i tipološkoj lingvistici

Genetska lingvistika proučava srodničke odnose među idiomima, to jest među jezicima i među dijalektima, a tipološka lingvistika proučava unutarnje strukturne odnose u pojedinome idiomu te uspoređuje takve odnose. Činjenice iz jedne od tih lingvistika nemaju vrijednosti argumenata u drugoj, a još manje u sociolingvistici, koja proučava prirodu pojedinih idioma u vezi s njihovim nositeljskim kolektivima. Naravno, ni činjenice iz sociolingvistike ne vrijede u drugim dvjema lingvistikama. Svi ti odnosi osvjetljuju se na primjeru uloge glasa jat (ě) na hrvatskoj i općenito na (južno)slavenskoj razini.

Na pitanje »Što je lingvistika?«, odgovor je veoma lagan: »Lingvistika je znanost koja proučava jezik, koja istražuje sve pojavnosti ljudskoga jezika.« Taj odgovor jest i lagan i uvjerljiv, jest i točan, ali je istodobno i duboko varljiv. Samo je jedno u tome odgovoru sigurno: sadržaj pojma »lingvistika« ovisi o sadržaju pojma »jezik«, a upravo u tome i jest problem.

Lingvisti su, razumije se, svjesni da je sadržaj pojma »jezik« mnogostran i veoma razgranat. Svjesni su i činjenice da za svako pojedino shvaćanje toga pojma lingvistika mora imati drugačiji pristup. No ta svjesnost nije potpuna i ne obuhvaća svih reperkusija. Nismo naime pravo svjesni da mogućih shvaćanja toga pojma nema baš mnogo, uz niz prijelaza među njima, nego da je taj broj ograničen na tri ili četiri temeljna, između kojih nema prijelazâ. Svakomu pak od njih odgovara stanovit oblik lingvistike, savršeno neovisan od ostalih, s time da onda i argumenti iz jedne lingvistike nemaju upravo nikakva značenja, nikakve vrijednosti u drugim dvjema (ili trima).

U jednome danas već posve malom dijelu lingvističke javnosti (i u nešto većem dijelu nelingvističke intelektualne pretežno humanističke javnosti) jezik se shvaća u prvom redu kao idiom¹ koji je sam ili s još kojima (sebi srodnima)

1 Termin »idiom« rabim, naravno, u kontinentalnom europskom značenju (bilo koji oblik jezične opstojnosti: sam jezik, dijalekt, interdijalekt, mjesni govor itd.), a ne umjesto termina »idiomatizam« (u drastičnim slučajevima i »idiotizam«).

nastao iz kakva starijega izumrla idioma (svoga pretka). Razumije se da je zabluda mislimo li da se lingvistika svodi na proučavanje tih odnosa predaka i potomaka, bližih i daljih živih i mrtvih srodnika među jezicima, ali možda je još većom zabludom danas osjetno raširenije mišljenje da je opisana vrst lingvistike u suvremenom svijetu zastarjela, da je iscrpila svoje zadaće. Zastarjele su neke njezine metode, umjesto njih razvijene su modernije i savršenije, zastarjele su i neke njezine predodžbe, ali ciljevi su jednako aktualni i opravdani kao što su bili onda kada su u toj lingvistici vladala danas posve preživjela mladogramatičarska shvaćanja.

Ta vrst lingvistike može se ukratko (ali malo pojednostavljeno) opisati ovako: srodni mjesni govori grupiraju se u dijalekte, dijalekti u jezike, jezici u grane jezičnih porodica kojima pripadaju, a porodice se onda eventualno grupiraju u natporodice (makrofile). Na svakoj razini te hijerarhije mogu postojati i međustupnjevi, kada se idiomi istoga ranga svrstavaju u uže skupine, koje se tek onda grupiraju u idiom višega ranga. Očito je, doduše, da je porodicu ili koju njezinu granu teško smatrati idiomom, ali historijski gledano (a povijesnost je bitnom komponentom takve lingvistike), može se kao idiom lako shvatiti takozvani prajezik svake grupacije srodnih jezika. Pojam ranga tada se jednostavno prenosi na vremensku okomicu. S druge strane, u pojmu idioma možemo bitno povećati stupanj apstraktnosti (ionako su svi idiomi s navedene ljestvice više–manje apstraktni, izuzev samo mjesne govore). Tako onda i samu jezičnu porodicu možemo smatrati krajnje apstraktnim idiomom, koji je suvremena projekcija nekadašnjega (uvjetno konkretnog) prajezika te porodice.²

Opisanu lingvistiku zovemo genetskom, rjede genealoškom lingvistikom, a iz praktičnih ćemo je razloga zvati geneolingvistikom. Često se misli da se ona sastoji samo od povijesno–poredbenog jezikoslovlja, no to nije točno, ona obuhvaća ravnopravno s njime i dijalektologiju. Dijalektologija je samo prva, »niža« disciplina geneolingvistike, a obrađuje idiome od mjesnoga govora do jezika (»jezik« u ovome kontekstu znači »dijasistem srodnih dijalekata, u rangu jezika«). Dijalektologija dakle uglavnom završava s jezikom, a s njime počinje »viša«, povijesno–poredbena disciplina, koja pak završava uglavnom s jezičnom porodicom. Granica, naravno, nije oštra, i prelaze je povremeno obje te discipline.

Pri svem tome osobito je važno shvatiti da je dijalektologija dio geneolingvistike i samo nje. Spomenuta je već zabluda da je geneolingvistika već iscrpljena i kao takva zastarjela. Bitan je sastojak te zablude neshvaćanje samoga pojma »dijalekt«. To se najbolje ogleda u čestoj, ali savršeno netočnoj definiciji: »Dijalekt je ono što nije standardni jezik.« Dijalekti i standardni jezici ne mogu biti ni u kakvu međusobnom odnosu, jer nisu pojave istoga reda, jer je dijalekt organski idiom (da se malo idealistički izrazimo). A upravo je pojam organskoga ono što ne shvaćaju oni lingvisti što u dijalektologiju trpaju proučavanje razgo-

2 Kako je maksima »omne vivum ex vivo« odlučna za biologiju, tako bi za geneolingvistiku mogla biti »omnis lingua ex lingua«. Ne pobijaju je ni kreolski jezici, i u njima postoji kontinuitet, samo druge vrsti (što je posebna tema), a ni takozvani umjetni jezici, jer se za apriorne može reći da nisu jezici nego projekti, a od aposteriornih je jezikom postao samo Zamenhof-jev esperanto, za koji bi se u maksimi moglo reći »ex linguis« (no i to je opet posebna tema).

vornih idioma, interdijalekata, sociolekata i još koječega. Možda je potrebno izdvojiti i sociolektologiju kao posebnu poddisciplinu, ali ona ne bi mogla imati ništa zajedničko s geneolingvistikom, pa prema tome ni s dijalektologijom.

Geneolingvistika je razmjerno homogena grana lingvistike. Iz izloženoga se vidi da ona u jeziku vidi zbroj činjenica, koje onda pojedinačno uspoređuje s odgovarajućima u srodnim idiomima i u idiomu pretku. Idiom je tu dakle zbroj, a ne sustav činjenica. No sama lingvistika može u idiomima gledati i sustav činjenica. Tu vrst lingvistike ponekada zovu strukturalnom, ali taj naziv ne odgovara samoj biti — strukturalizam se iscrpljuje u metodama i u predodžbama koje je iznašao. Metodologiju a ne samostalan cilj pružaju i discipline zvane kontrastivnom i konfrontacijskom metodom.³ Ono što je bitno za tu vrst lingvistike, najbolje dolazi do izražaja u nazivu *tipološka lingvistika* (i opet iz praktičnih razloga zvat ćemo je ovdje tipolingvistikom).

Tipolingvistika je kompleksnija znanost od geneolingvistike, jer tipolingvistika proučava funkcioniranje svih dijelova kakva idioma kao cjeline, a mogući sastavi tih dijelova i mogući načini kako funkcioniraju mnogobrojni su i izvanredno raznoliki. Objektima istraživanja i obrađivanja mogu biti najrazličitiji idiomi, organski (pod uvjetom da ne prelaze »rang jezika«, to jest da nisu previše apstraktni) i neorganski (najčešće standardni jezici, a ostali pod uvjetom da su dovoljno sustavni i ustaljeni). I na koncu, tipolingvistika se bavi i jednom stranom lingvističke discipline koja proučava međujezične dodire, onom koja istražuje uzajamno djelovanje i prožimanje jezičnih struktura i supstancija, a ne onom koja obrađuje odnose među nositeljskim kolektivima samih jezika u kontaktu.⁴ Jezične posljedice kontakata mogu biti uobičajene pojave na jezičnim granicama, pa pojave koje vode nastajanju jezičnih saveza (jezičnih liga, ili obitelji, za razliku od geneolingvističkih porodica), i konačno, pojave koje, preko raznih pidžina, vode nastajanju kreolskih idioma.

Nije daleko od istine tvrdnja da je srž svake znanosti dobra klasifikacija njezinih nocija, s jasnim i dosljednim kriterijima svrstavanja i s jasnim granicama među nocijama, uz dobre terminološke etikete samih nocija. Po tome je shvaćanju srž kemije periodski sustav elemenata (Mendeljevljeva tablica), srž biologije botanička i zoološka sistematika, i slično. U tipolingvistici tomu odgovara tipološka klasifikacija svih živih i mrtvih jezika. Mislim da i dalje treba polaziti od klasičnih četiriju tipova: izolirajući jezici (stari i loš termin 'korigijski'), polisintetički (ili inkorporirajući) jezici, aglutinativni jezici i fuzijski (stari i neprecizan termin 'fektivni') jezici. U praksi se ta klasifikacija krivo tretira na dva načina — ili se ta četiri tipa shvaćaju linearno, kao ravnopravni (što nisu), ili se pak povećava broj tipova upletanjem drugorazrednih, tehničkih kriterija (poredak određujućih i određivanih leksema i leksemâ uopće, poredak afiksâ, prisutnost ili odsutnost prijevoja i sličnih pojava, sastav i sustav vrstâ riječi i slično). Mislim da je prvi i bitan kriterij pitanje analize i sinteze i raznih značajki sinteze ako je ima, a sve drugo može poslužiti samo daljnjemu raz-

3 Za njihovo razlikovanje potrebna je prilična pedanterija.

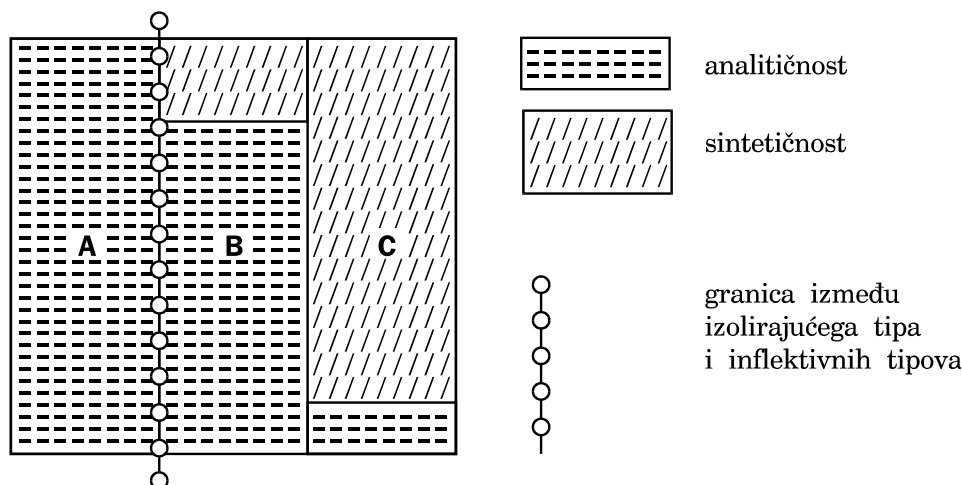
4 Ta druga strana pripada sociolingvistici.

rađivanju i podjeli četiriju tipova u podtipove. Stvaran model tipološke klasifikacije prikazan je na sljedećoj tablici:

A. analiza bez sinteze	B. analiza i sinteza		
	B. 1. sinteza sintagmatična	B. 2. sinteza paradigmatična	
	B. 1. jezici polisintetični	B. 2. jezici inflektivni (monosintetični)	
		B. 2. α. infleksija aglutinativna	B. 2. β. infleksija fuzijska
A. izolirajući jezici	B. 1. inkorporirajući jezici	B. 2. α. aglutinativni jezici	B. 2. β. fuzijski jezici

Raščlanjujući tu tablicu treba imati u vidu da se radi samo o prisutnosti ili neprisutnosti sinteze, i o načinima njezina ostvarivanja, a ne o količinskom odnosu analize i sinteze. Često se misli da je inflektivni jezik u kojem količina analize znatno premašuje količinu sinteze, »bliži« izolirajućim isključivo analitičkim jezicima nego kojem drugomu inflektivnom jeziku s visokim udjelom sinteze. No to je čista zabluda.

Radi se o tome da iako, recimo, inflektivni jezik *B* (bio aglutinativan ili fuzijski) s niskim udjelom sinteze ima doduše veći dio zajednički s izolirajućim jezikom *A* nego s inflektivnim jezikom *C* s visokim udjelom sinteze, ipak je ukupnost fizionomije u *B* podređena njegovu skromnomu sintetičnom udjelu. Predodžbu o tim odnosima možemo dobiti ako konkretiziramo *A* primjerice u koji od kineskih jezika, *B* primjerice u engleski (o kojem se možda i najčešće izriče zabluda o kojoj je riječ), a *C* u litavski ili mađarski. Količinski su pak odnosi prikazani u sljedećoj skici:

Sličan je i položaj polisintetičnih jezika — inkorporativan je jezik koji u svojoj strukturi ima određen udio sintagmatične sinteze, makar on bio manji od analitičnih i(li) inflektivnih značajki. S druge strane, nešto su drugačiji odnosi u samoj infleksiji, jer ćemo fuzijskim jezikom smatrati doduše obično i onaj u kojem aglutinativne značajke pretežu nad fuzijskima, ali ipak samo do neke mjere.

Geneolingvistika i tipolingvistika imaju kao objekt izučavanja samo svaka svoj pojam jezika.⁵ Sociološka lingvistika, najčešće zvana sociolingvistikom, proučava pak jezik kao komunikacijski sustav određenoga kolektiva (naselja, plemena, pokrajine, države, nacije i slično), ili pak pojedinačnoga individuuma. Zato i govorimo o sociolingvistici kolektiva i sociolingvistici individuuma. Bitno je da obje proučavaju ne samo razne idiome (prva) i idiolekte (druga), nego i ponašanje prema njima njihovih nositelja, kolektivâ i pojedinaca. Time se sociolingvistika približuje sociološkoj disciplini zvanoj sociologijom jezika. Sociologija se bavi ljudskim grupacijama uopće, a pojedine njezine specijalne discipline proučavaju pak onda kolektive nastale po određenim kriterijima. Jedna od tih disciplina jest i sociologija jezika, koja se bavi kolektivima formiranim u vezi s idiomima kojima se služe, ali ne proučava same te idiome. Sociologija jezika, dakle, samo je jedna od specijalnih sociologija, ali u nekoj mjeri može biti i pomoćnom disciplinom (socio)lingvistici.

U ovoj ćemo prilici ostaviti po strani sociolingvistiku individuuma. Ona proučava staleško–dobnu jezičnu ljestvicu (primjerice uporabni raspored zamjeničkih riječi kao *ti–Vi*, *tvoj–Vaš* ukoliko ih koji jezik poznaje,⁶ ili jezičnu praksu djece u dvojezičnim obiteljima, i slično. Sociolingvistika kolektiva ima veoma širok raspon tema koje obrađuje. Osobita se pozornost posvećuje diglosiji i kolektivnomu bilingvizmu (s time da se ti pojmovi često brkaju, namjerno ili nehotice). Važna je i statusno–pravna problematika: službeni jezici (državni, pokrajinski), tolerirani standardni i nestandardni jezici, diskriminirani jezici, zabranjeni jezici. S time je u vezi i sistematika idiomâ prema sferama njihove uporabe (funkcionalna opterećenost u najširem smislu). Izvanredno je važna i problematika standardiziranja nestandardnih idioma: izbor sirovinske (to jest /inter/dijalektne) osnove za standardizaciju, odnos prema nestandardnoj pismenoj tradiciji, izbor eventualnoga tuđeg obrasca za standardizacijske procese, argumentacija protiv izvanjskih i unutarnjih protivnika standardizacije, problemi preuzete, nasliedene ili novostvorene (orto)grafije ili čak i izbor pisma, i slično. I na koncu, sociolingvistika kolektiva obuhvaća i niz tema koje ne obrađuju međuidiomske nego unutaridiomske odnose i koje su najčešće zapravo pandani sličnima u sociolingvistici individuuma, primjerice analiza specifičnih značajki formalnoga i neformalnog govora u određenome društvu.

Odnos geneolingvistike, tipolingvistike i sociolingvistike može se veoma plastično pokazati na primjeru jatovske problematike kako se ona ogleda u njima.

5 Zato opisna (deskriptivna) lingvistika, koja je pomoćnom lingvističkom disciplinom, a ne samostalnom granom lingvistike, može posluživati podjednako i geneolingvistiku i tipolingvistiku. Sve to vrijedi i za takozvanu kvantitativnu (i frekvencijsku) lingvistiku.

6 Neki jezici Dalekoga istoka i susjedstva imaju niz takvih riječi raznih stupnjeva.

Geneolingvistiku će zanimati podrijetlo praslavenskoga vokala jat (koji je možda bio diftongoid tipa ${}^e\text{æ}$) od indoeuropskoga *e i u nekim prilikama od diftongâ *oi , *ai , u južnoslavenskome i kao plod metateze u *tert , *telt ⁷, u sjeveroslavenskome i kao »treći jat«, to jest kao plod denazalizacije nosnoga jata.⁸ Važna je i usporedba slavenskoga razvoja ${}^+e > \text{ě}$ i litavskoga ${}^+e > \text{é}$, slavenskoga *ei , *oi , *ai , $> i$ i djelomičnoga *oi , ${}^*ai > \text{ě}$ i litavskoga djelomičnog ${}^*ei > i$. Na dijalektološkoj razini geneolingvistiku zanimaju svi mogući refleksi jata u slavenskim dijalektima, samostalni, ili mnogo češće, izjednačeni s refleksima drugih vokala. Zanimljiva je i pretpostavka o pozicijskim varijablama praslavenskoga jata, koje su se fonologizirale i odrazile samo u lehitskim dijalektima (uglavnom ${}^e \sim {}^a$), u hrvatskome čakavskom narječju (dosljednije samo u srednjočakavskome, to jest ikavsko–ekavskom dijalektu) i u ozaljskome govoru kajkavskoga narječja (uglavnom $i \sim e$, takozvano pravilo Mayera i Jakubinskoga). Geneolingvistika će u svim tim pitanjima ustanovljavati sličnosti i razlike, nasliedene i inovacijske identičnosti, slučajne usporednosti, udio u stupnjevanju srodnosti.

Tipolingvistika ima posve drugačiji asortiman objekata za svoja istraživanja. Nju će zanimati strukturno mjesto fonematskoga jata u vokalskome trokutu praslavenskoga jezika i onih suvremenih slavenskih idioma u kojima se jat održao kao fonem, sam ili tako da je apsorbirao koji drugi praslavenski vokal.⁹ Zanimljive su i analize fonološke strukture vokalskih trokuta u kojima se jat defonologizirao uklopivši se u koji drugi vokal na kraku $a-e-i$ i analize uvjetâ pod kojima je jat u cjelini ili djelomično (u određenim okolnostima) zadržao fonološku samostalnost u nizu međusobno nepovezanih južnoslavenskih i istočnoslavenskih dijalekata. Na koncu, bitna je i morfonološka funkcija jata, primjerice u alternaciji s /i/ u praslavenskoj deklinaciji i konjugaciji, s različitim nesustavnim refleksima u suvremenim slavenskim dijalektima.

Što se tiče sociolingvistike, može se slobodno reći da je ona prilično ravnođušna prema svim problemima kojima se bave njezine dvije prethodnice. Nju će pak zanimati primjerice razlozi, argumenti i modaliteti za uklanjanje ćirilskoga grafema **ѣ** iz ruske grafije nakon prvoga i iz bugarske nakon drugog svjetskog rata. Zanimljiva je i problematika jatovskoga dvojstva u standardnome jeziku, ikavsko–ijekavskoga kod Hrvatâ do sedamdesetih/osamdesetih godina prošloga stoljeća i kod Srba ekavsko–ijekavskoga do danas. Treba obraditi anketne pokušaje srpsko–hrvatskoga jatovskog ujedinjavanja (naravno, ekavskoga), Skerlićev prije prvoga i novosadski Matice srpske nakon drugoga svjetskog rata. U povijesnom je pogledu važna još diskriminacija ijekavštine u olovnim jugoslavenskim vremenima, koja se dobrim dijelom poklapala s diskriminacijom hrvatskog jezika uopće, ali nije pogađala samo Hrvate nego i sve ije-

7 Poznato i u dijelu zapadnoslavenske skupine, ali nedosljedno.

8 U južnoslavenskome se nosni jat izjednačio s nosnim e (ę). Naravno, postoje i nesustavni sekundarni jatovi, primjerice u hrvatskome *djetelina*, prema ${}^*d\text{ę}t\text{el}-$, ne ${}^*d\text{ę}t\text{el}-$, ili u izrazima tuđega podrijetla kao *Stjepan/Stipe*.

9 Primjerice, zatvoreni ę kao refleks jata apsorbirao je u najvećem dijelu kajkavskoga narječja refleks zapadnojužnoslavenskoga šva (to jest refleks obaju praslavenskih poluglasa).

kavce. Danas je pak bitno pitanje treba li u hrvatskome standardnom jeziku diftonški dugi jat grafijski razlikovati od normalnoga fonemskog slijeda /i+j+ē/, a ako treba, kako to ostvariti u grafiji.¹⁰

Iznesena usporedba triju postojećih lingvistika, razumije se, nije potpuna, ovdje je bila potrebna samo ilustracija, a jatovska problematika, uostalom, i ne omogućuje iscrpnost. No i iz već izloženoga je posve očito kako su argumenti iz jedne lingvistike posve bespredmetni u drugoj. Istina jest da još nikomu nije palo na pamet tvrditi kako bi valjalo u standardnome jeziku govoriti i pisati *detelina*, jer tu nema etimološkoga jata, no zahtijevalo se iz istoga geneolingvističkog razloga da bude ispravno samo *istovetan*. Jedini pravi sociolingvistički odgovor (a na sociolingvistici je da rješava takva pitanja) jest: »Pa što onda!? U hrvatskome jeziku već jest *djetelina* i *istovjetan*.« Jer standardni je jezik, kada je standardan, sam sebi i mjerilo i zakon i sudac.

Školski primjer nerazumijevanja tih pitanja naći ćemo u Maretićeve *Jezičnom savjetniku* pod natuknicom *latica*:

Latica, Blumenblatt. Ne zna se, otkle je Š[ulek] tu riječ s tim značenjem uzeo; svakako je sasvim nepouzdana. U narod. jeziku *latica*: klinčić u košulje pod pazuhom, a u ARj osim toga značenja ima još značenje: ovsik, divlja zob. Zašto se za *Blumenblatt* ne bi uzimalo: cvjetni listić? Tako je pisao Pančić.

Na Maretićevo *zašto* ima cio niz hrvatskih korektno lingvističkih odgovora *zato*. Nije bitno, prvo, odakle je Šulek koju riječ uzeo, ili ju je sam napravio, i ima li vjerodostojnu etimologiju, važno jest je li se ona u proteklome stoljeću i nekoliko desetljeća u hrvatskome jeziku udomačila, funkcionira li svestrano na za jedan standardni jezik zadovoljavajući način. Za *laticu* je u hrvatskome jeziku oboje točno: posve se udomačila, funkcionira odlično i kao riječ i kao (botanički) termin, ima čak i svoj pjesnički par *lat* (*i*-deklinacija, što znači ukorijenjenost i uklopljenost). Drugo, *latica* se doživljava kao domaća riječ. Treće, neracionalno je, a i stilski nezgodno i nezgrapno uzimati novi dvočlani izraz *i*(*li*) termin umjesto dobra postojećeg jednočlanoga. Četvrto, taj je dvočlani izraz zapravo banalan kalk s njemačkoga, što se uostalom vidi i iz samoga Maretićeva teksta.¹¹ Peto, Bribirac Josip/Josif Pančić jest doduše hrvatskoga podrijetla, ali bio je velikim srpskim učenjakom i stvarao je srpsku botaničnu terminologiju i nomenklaturu, a u terminološkom pogledu Srbija nam zbilja nikada nije bila uzorom.

Mislim da je dovoljno jasno pokazano kako se tri opisane lingvistike ne mogu prepletati, kako mjerila iz jedne ne vrijede u drugim dvjema, kako se i lingvist koji radi u dvjema, ili u svim trima, mora po potrebi »iskopčavati i ukopčavati«. I mora biti svjestan toga. Dakle, vratimo li se jatu, za pitanje, primje-

10 Jedan katalonski parlamentarac s filološkom diplomom predložio mi je da kao u njihovu dvo-slovu (digrafu, digramu) *ny* (primjerice *Catalunya*, španjolski *Cataluña*) zamijenimo slovo *j* ipsilonom svagdje gdje *j* ne predstavlja fonem /j/, dakle *ny* (nije /n+j/), *ly* (nije /l + j/) i *iy* u jatovskom slijedu *ije* (tu nije /i+j/). Suzdržat ću se od komentara — žao mi je samo što nešto takvo nije bilo predloženo dr. Ivanu Brozu prije sto i nekoliko godina.

11 I to predlaže baš Maretić, koji se inače uporno borio upravo protiv takvih kalkova!

rice, hoće li se sada u Hrvatskoj na ortoepskoj razini priznat diftonški dugi jat osamostaliti u standardnome jeziku i grafijski, što je sociolingvističko pitanje, posve je bespredmetno genetskolingvističko podrijetlo praslavenskoga i svakoga drugog jata, a za sljedeće pitanje hoće li se u tu svrhu prihvatiti dvoslov *ie*, poznat kao takav u mnogim jezicima, kojemu oni što nacifašističkim i kvislinskihim režimima priznaju monopolno pravo na nacionalne tradicije, predbacuju endehazijsku epizodu, što je i opet sociolingvističko pitanje, posve je irelevantno kakvo je mjesto imao jat na strukturi praslavenskoga vokalskog trokuta — zajedno s /a/ na tupome vršku, ili malo povišeno na prednjem kraku oštrog vrška. Potrebno je dakle dobro razlikovati tri lingvistike.¹² *Qui bene distinguit, bene docet*. To treba imati na umu osobito kada nam se nude geneolingvistički i tipolingvistički dokazi za obranu »srpskohrvatskoga« jezičnog jedinstva.

Sociolinguistics vs. Genetic and Typological Linguistics

Genetic linguistics deals with family relations between idioms, i. e., between languages and dialects, while typological linguistics deals with inner structural relations within a particular idiom and compares them with each other. The facts in each of these linguistics do not have value of arguments in another; not to mention sociolinguistics which deals with the nature of particular idioms in connection with their respective speech communities. Of course, sociolinguistic facts are of no value for other two kinds of linguistics. All these relations are exemplified by the role of sound [ě] in Croatian and other (South)Slavonic languages.

12 Mogao bi tko tvrditi kako ih ima i više: znanost koja u jeziku vidi sredstvo za 'umjetnost riječi', znanost koja u njem vidi sãmo sredstvo komunikacije, filozofija jezika, takozvana psiholingvistika. No to nisu lingvističke discipline, njihov objekt istraživanja nije jezik, nego nešto drugo, u čem onda izučavaju ulogu ili udio jezika, među ostalim ulogama i udjelima. Naravno je ipak da i te discipline budu pomoćnim znanostima za ovu ili onu lingvistiku.